

นิรันดร์ กุลशनันท์*
ธิตพิงศ์ พิรุณ**

บทนำ

ในการประชุมสัมมนาวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวหลายครั้งมีความเห็นสอดคล้องกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนว่า ในเขตอีสานใต้หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนั้นควรเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเน้นตามเส้นทางอารยธรรมขอมหรือเขมร เพราะมีโบราณสถานแบบขอม(เขมร)หลายแห่งในพื้นที่แถบนี้ เช่น ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทหินเมืองต่ำ(บุรีรัมย์) ปราสาทหินพิมาย(นครราชสีมา) ปราสาทหินศรีขรภูมิ(สุรินทร์) ปราสาทหินเขาพระวิหาร(รอยต่อศรีสะเกษ-กัมพูชา) เป็นต้น แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวแนววัฒนธรรมเพื่อชมโบราณสถานสมัยโบราณนั้น ต้องอาศัยการอธิบายเรื่องราวรายละเอียดของโบราณสถานจึงต้องอาศัยองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมากกว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามธรรมชาติเช่น แม่น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ น้ำตก โดยเฉพาะผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี เรื่องราวของโบราณสถานเหล่านั้น รวมทั้งควรมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา ลาว เพราะจำเป็นต้องเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเทศเหล่านั้นเข้ากับโบราณสถานยุคขอมโบราณในเขตอีสานใต้

*ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

**ท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดบุรีรัมย์

ในส่วนของคุณ์การท่องเที่ยว กีฬาและ นันทนาการ กลุ่มจังหวัดอีสานใต้ 7.1 (ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัด) ได้ริเริ่มประชุมเชิงปฏิบัติการในการ พัฒนาแผนแม่บทในการพัฒนา การท่องเที่ยวเส้น ทางอารยธรรมขอม หรือบางท่านเรียกว่าเส้นทาง ชัยวรมัน โดยทางกลุ่มจังหวัด 7.1 มอบหมายให้ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ทำการวิจัยและจัด ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำแผนแม่บทเส้นทาง อารยธรรมขอม

ในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนา เฉพาะกลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรม ขอม(นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ สระแก้ว) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา 4 ด้านโดยได้พิจารณาจากนโยบาย และยุทธศาสตร์ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ซึ่ง การพัฒนาตามแผนแม่บทจำเป็นต้องดำเนินการ ตามยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้านให้ขับเคลื่อนไปพร้อม กันจึงสามารถทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้

ในส่วนของสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) โดย ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง ผู้ อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ได้ส่งเสริมนักวิจัยในเขตอีสานใต้ ให้ทำวิจัยท่อง เที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ ก็ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับ วิจัยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรม ขอม ไทย กัมพูชา เป็นประโยชน์ต่อการทำแผน ยุทธศาสตร์ด้วย

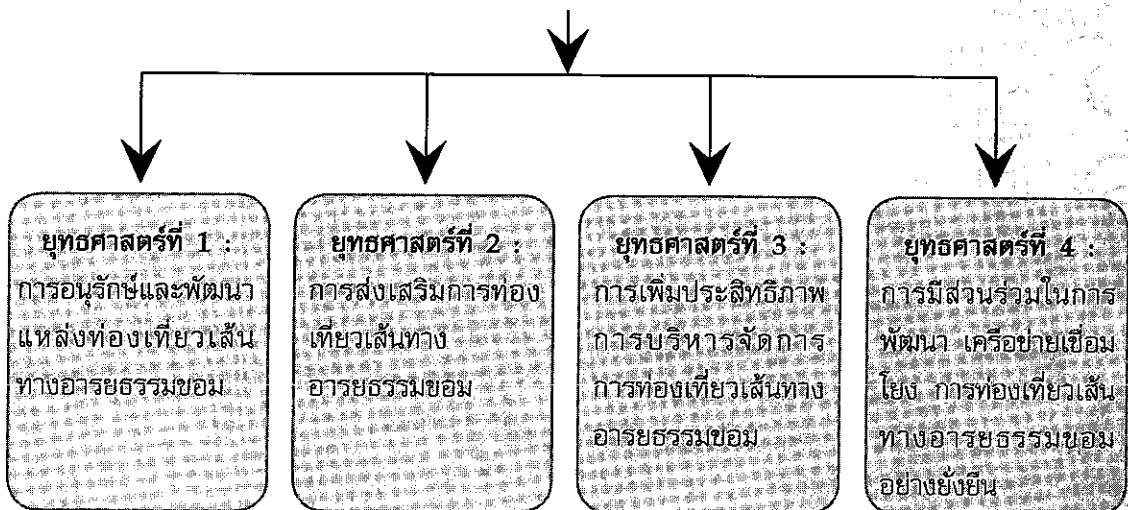
แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาเฉพาะ กลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มอารยธรรม ขอม (นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และสระแก้ว)

1. วิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว กลุ่ม อารยธรรมขอม

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมในกลุ่มอารยธรรมขอม ได้รับความสนใจ เป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ ก่อให้เกิดรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในท้องถิ่น

แผนแม่บท

การพัฒนาการท่องเที่ยวตามเส้นทางอารยธรรมขอม

6

69

2. พันธกิจ ด้านการท่องเที่ยว กลุ่ม อารยธรรมขอม

2.1 เพื่อพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว
และบริการด้านการท่องเที่ยว ตามเส้นทาง
อารยธรรมขอม

2.2 เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว
ตามเส้นทางอารยธรรมขอม

2.3 เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว
ให้กับประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ ในเส้นทางการ
ท่องเที่ยวอารยธรรมขอม

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การอนุรักษ์และ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในแหล่ง
ท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่
มนุษย์สร้างขึ้น ให้มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว
ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องตามกรอบการ
พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

เป้าหมายยุทธศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มอารยธรรมขอมมี
การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่มีอยู่เดิมและส่งเสริม
ขึ้นใหม่ ตามหลักการจัดการการท่องเที่ยว
เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

แผนงานและตัวชี้วัด

1. การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์
สร้างขึ้น

- ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนแหล่ง
ท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรมและที่มนุษย์สร้าง
ขึ้น ได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู เพื่อสืบทอด
วัฒนธรรมและการดำรงเอกลักษณ์ดั้งเดิม ตาม
หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
ด้านภูมิทัศน์สภาพร้านค้า ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

2. จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อ
นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะกลุ่ม
คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

- ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแบบสากล

- ร้อยละของระบบน้ำประปาหมู่บ้านที่
ได้มาตรฐานสำหรับอุปโภคบริโภคสำหรับนักท่องเที่ยว
ที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี

- ร้อยละของจำนวนถนนที่เชื่อมโยง
เครือข่ายการท่องเที่ยวในเส้นทางการท่องเที่ยว
กลุ่มอารยธรรมขอม ในระดับมาตรฐานกรม
ทางหลวงชนบท

- ระดับความพึงพอใจต่อคู่มือการท่องเที่ยว
ของนักท่องเที่ยว

- ร้อยละของจำนวนสถานีบริการ
น้ำมันที่ได้มาตรฐานในแต่ละปี

3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการ
จัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
คุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวดีขึ้น
เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

เพื่อพัฒนา และ ส่งเสริม กิจกรรม
ประชาสัมพันธ์การตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัด
ในเส้นทางอารยธรรมขอม สินค้าบริการ รวมถึง
เครื่องมือในการสื่อความหมายกับนักท่องเที่ยว
ให้มีความน่าสนใจเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ
ในระดับสากล

เป้าหมายยุทธศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มอารยธรรมขอมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศมากขึ้นทุกปี

แผนงานและตัวชี้วัด

1. ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
 - ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม
2. ส่งเสริมและพัฒนาการตลาดทั้งในและต่างประเทศ
 - จำนวนนักท่องเที่ยวต่อปี มีอัตราเพิ่มขึ้น
3. ส่งเสริมและพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
 - ร้อยละของความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อประชาสัมพันธ์ที่เผยแพร่
4. ส่งเสริมและพัฒนาเครื่องมือในการสื่อความหมายกับนักท่องเที่ยว
 - ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสื่อความหมาย
5. ยกกระต๊บบมาตรฐาน และเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ
 - จำนวนสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวได้รับมาตรฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทั้งด้านการปรับโครงสร้างองค์กร

การส่งเสริมความรู้ความสามารถบุคลากรประชาชน และนักท่องเที่ยว การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

เป้าหมายยุทธศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มอารยธรรมขอมได้รับการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพองค์กรอย่างรอบด้าน และสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนได้อย่างโดดเด่นและเป็นต้นแบบด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนงานและตัวชี้วัด

1. ปรับโครงสร้างองค์กรและอัตรากำลังเพื่อรองรับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มอารยธรรมขอม
 - กลไก 4 เสาได้รับการดำเนินการและนำไปปฏิบัติ คือ 1) ปรับโครงสร้างองค์กร 2) ขยายกำลังบุคลากรท่องเที่ยวในระดับกลุ่มจังหวัด อำเภอ ตำบล 3) แผนงานพัฒนาบุคลากรได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกปี 4) การจัดตั้งคณะกรรมการกำกับและติดตามผลการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
2. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ การคลัง ด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มอารยธรรมขอม
 - อัตราการเพิ่มขึ้นของงบประมาณเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มอารยธรรมขอม
3. จัดให้มีแผนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระดับกลุ่มจังหวัด อำเภอ ตำบล
 - มีแผนงานและโครงการเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งบูรณาการความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง
4. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการ

ท่องเที่ยวของภาครัฐ เอกชน และประชาชน
- ระดับขีดความสามารถของบุคลากร
ด้านการท่องเที่ยวที่สูงขึ้น

5. ปรับแก้กฎหมายและกฎระเบียบให้
เอื้อต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
กับการท่องเที่ยวที่ควรรับแก้ไขหรือปรับปรุงตาม
อำนาจหน้าที่

6. เพิ่มหลักประกันด้านสวัสดิภาพ และ
ยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

- ร้อยละของนักท่องเที่ยวที่ร้องเรียน
ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยลดลง

7. ติดตามประเมินผล

- ร้อยละของการกลับมาเยือนซ้ำของ
นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การมีส่วนร่วมในการ พัฒนา เครือข่ายเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เส้นทางอารยธรรมขอมอย่างยั่งยืน เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

เพื่อส่งเสริม พัฒนาและสร้างเครือข่าย
การจัดการการท่องเที่ยวระหว่างประชาคมทั้ง
ภายในและภายนอกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม
อารยธรรมขอม เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันด้าน
การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น
อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

เป้าหมายยุทธศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มอารยธรรมขอมมี
ต้นแบบเครือข่ายชุมชน/ประชาคมด้านการจัดการ
การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยความร่วมมือกับ
ประชาคมภายในพื้นที่

แผนงานและตัวชี้วัด

1. พัฒนานอกระบบความรู้เพื่อจัดการการ
ท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- ระดับความรู้ความเข้าใจด้านการ
จัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของทุกภาคี

2. ส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวที่
ยั่งยืนโดยชุมชนและองค์กรอื่น

- ร้อยละของชุมชนต้นแบบที่ได้รับการ
พัฒนาและส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคี
เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- จำนวนโครงการพัฒนาแหล่งท่อง
เที่ยวในชุมชนที่เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง
ประชาคม

การพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรม ขอมเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชา

มีนักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ
เสนอแนวคิดในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเส้นทาง
อารยธรรมขอมจากกลุ่มจังหวัดอีสานใต้รวมทั้ง
สระแก้ว ไปเชื่อมโยงเส้นทางอารยธรรมขอม(หรือ
อารยธรรมเขมร)ในประเทศกัมพูชาที่มีศูนย์กลาง
อารยธรรมที่ปราสาทนครวัด นครธมที่จังหวัด
เสียมเรียบ(เสียมราฐ) ประเทศกัมพูชา

เส้นทางอารยธรรมขอมจากอีสานใต้สู่
กัมพูชานั้น มี 3 เส้นทาง คือ

1. ปราสาทกู่(ชัยภูมิ)➡ปราสาทพนมวัน
ปราสาทหินพิมาย(นครราชสีมา)➡ปราสาทหิน
พนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองต่ำ แหล่งหินตัด
(บุรีรัมย์)➡ปราสาทสต็อกก้อกธม(สระแก้ว)
➡ ปอยเปต(กัมพูชา)

2. ชัยภูมิ➡นครราชสีมา(เหมือน
เดิม)➡แหล่งหินตัด(บุรีรัมย์)➡ปราสาทตาเมือน
ช่องจอม(สุรินทร์)➡โกลสเมียด(กัมพูชา)

3. ชัยภูมิ➡นครราชสีมา➡บุรีรัมย์
(เหมือนเดิม)➡ปราสาทตาเมือน ปราสาทศรีขรภูมิ
(สุรินทร์)➡ปราสาทสระกำแพงใหญ่(ศรีสะเกษ)➡
เขาพระวิหาร ช่องสะง่า➡กัมพูชา

ตัวอย่างโปรแกรมท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม

แผนภูมิการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม

พินาย - พนมรุ้ง - ปราสาทเมืองต่ำ - ศิขรภูมิ - สระกำแพงใหญ่ - กลุ่มปราสาทตาเมือน
ท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน ขึ้นชมปราสาทพร้อมศึกษาร่องรอยอารยธรรมขอมอันเก่าแก่ที่ทรง
คุณค่า

วันแรกของการเดินทาง

- 04.30 น. ออกเดินทางจากกรุงเทพมหานคร
- 07.00 น. เดินทางถึงจังหวัดนครราชสีมาตามเส้นทางหลวงมิตรภาพ-ขอนแก่น สู่พินาย
- 08.30 น. ถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพินาย ห่างจากจังหวัดนครราชสีมาประมาณ 60 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในอำเภอพินาย เป็นสถานที่จัดเก็บเรื่องราวของความเจริญรุ่งเรือง วัฒนธรรมอีสาน รับฟังการบรรยายโดย เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ 12 พร้อมเที่ยวชมปราสาทหินพินาย ซึ่งองค์ปราสาทมีการบูรณะจนมีความสวยงาม ตัวปราสาทหันหน้าไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรขอม
- 10.30 น. ออกเดินทางสู่จังหวัดบุรีรัมย์
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
- 13.30 น. ถึงปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปราสาทหินพนมรุ้ง ตั้งอยู่เหนือปากปล่องภูเขาไฟ ตัวปราสาทสร้างด้วยหินทรายสีชมพู มีความสวยงาม พร้อมรับฟังการบรรยายโดยเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
- 15.30 น. เที่ยวชมปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ใกล้ปราสาทหินพนมรุ้ง โดดเด่นด้วยจารึกอันประณีตงดงาม พร้อมรับฟังข้อมูลโดยยุวมัคคุเทศก์ ประจำปราสาท
- 16.00 น. ออกเดินทางสู่ที่พักจังหวัดบุรีรัมย์
- 18.30 น. ถึงที่พักจังหวัดบุรีรัมย์ รับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สองของการเดินทาง

- 06.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 07.00 น. ออกเดินทางสู่ปราสาทศิขรภูมิ ตั้งอยู่ในศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยองค์ปราสาท 5 องค์ องค์ประธานมีลวดลายสลักหินที่เสาประตูและทับหลังที่งดงาม ฐานก่อด้วยศิลาแลง
- 11.00 น. เที่ยวชมปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ ตั้งอยู่ในอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นปราสาทขอมที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัด ลักษณะเป็นปราสาท 3 องค์ บนฐานเดียวกัน เรียงกันในแนวทิศเหนือ - ใต้ หันหน้าทางตะวันออก รับฟังการบรรยายโดยยุวมัคคุเทศก์จากโรงเรียนวัดสระกำแพงใหญ่

- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่จังหวัดสุรินทร์
 15.30 น. ถึงกลุ่มปราสาทตาเมือน จังหวัดสุรินทร์ โบราณสถานแบบขอม 3 หลัง ตั้งอยู่บริเวณ ใกล้เคียงกัน ติดแนวชายแดนไทย - กัมพูชา พร้อมรับฟังการบรรยายจากมัคคุเทศก์ เกี่ยวกับปราสาทตาเมือน, ปราสาทตาเมือนโต๊ด และปราสาทเมือนธม
 16.30 น. ออกเดินทางกลับเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมา
 17.30 น. แวะรับประทานอาหารเย็น ระหว่างเดินทางกลับ
 19.00 น. เดินทางกลับกรุงเทพฯ รับประทานอาหารว่าง และเครื่องดื่มบนรถ
 24.00 น. ถึงกรุงเทพฯ โดยสวัสดิภาพ

พินาย - พนมรุ้ง - ปราสาทเมืองต่ำ - ศิขรภูมิ - สระกำแพงใหญ่ - ผามออีแดง (เขาพระวิหาร) - สัตถิ์ก้อกรม
 ท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน ตื่นตากับความอลังการของปราสาทหินในดินแดนไทย

วันแรกของการเดินทาง

- 04.30 น. ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ มหานคร
 07.00 น. เดินทางถึงจังหวัดนครราชสีมาตามเส้นทางหลวงมิตรภาพ-ขอนแก่น สู่อ.พินาย
 08.30 น. ถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพินาย ห่างจากจังหวัดนครราชสีมาประมาณ 60 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในอำเภอพินาย เป็นสถานที่จัดเก็บเรื่องราวของความเจริญรุ่งเรืองวัฒนธรรมอีสาน รับฟังการบรรยายโดย เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ที่ 12 พร้อมเที่ยวชม ปราสาทหินพินาย ซึ่งองค์ปราสาทมีการบูรณะจนมีความสวยงาม ตัวปราสาทหันหน้าไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรขอม
 10.00 น. ออกเดินทางสู่จังหวัดบุรีรัมย์
 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
 13.30 น. ถึงปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปราสาทหินพนมรุ้งตั้งอยู่เหนือปากปล่องภูเขาไฟ ตัวปราสาทสร้างด้วยหินทรายสีชมพู มีความสง่างาม พร้อมรับฟังการบรรยายโดยเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
 15.30 น. เที่ยวชมปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ใกล้ปราสาทหินพนมรุ้ง โดดเด่นด้วยจารึกอันประณีตงดงาม พร้อมรับฟังข้อมูลโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
 16.30 น. ออกเดินทางสู่ที่พักจังหวัดบุรีรัมย์
 18.30 น. ถึงที่พัก จังหวัดบุรีรัมย์ รับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สองของการเดินทาง

- 06.00 น. รับประทานอาหารเช้า
 07.00 น. ออกเดินทางสู่ปราสาทศิขรภูมิ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
 09.00 น. เที่ยวชมปราสาทศิขรภูมิ ตั้งอยู่ในศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยองค์

- ปราสาท 5 องค์ องค์ประธานมีลวดลายสลักหินที่เสาประตูและทับหลังที่งดงาม
ฐานก่อด้วยศิลาแลง
- 11.00 น. เที่ยวชมปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ ตั้งอยู่ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัด
ศรีสะเกษ เป็นปราสาทขอมที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัด ลักษณะ
เป็นปราสาท 3 องค์บนฐานเดียวกัน เรียงกันในแนวทิศเหนือ - ใต้ ทิศหน้าทาง
ตะวันออก รับฟังการบรรยายโดยยุวมัคคุเทศก์จากโรงเรียนวัดสระกำแพงใหญ่
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 14.00 น. ถึงพามออีแดง จังหวัดศรีสะเกษ รับฟังการบรรยายจากมัคคุเทศก์ เดินทาง
ข้ามเขตแดนกัมพูชา ชมปราสาทเขาพระวิหาร เลือกใช้บริการไกด์เขมน้อย
ตามอัธยาศัย
- 16.00 น. ออกเดินทางสู่จังหวัดสระแก้ว
- 19.00 น. รับประทานอาหารเย็นระหว่างการเดินทาง
- 22.00 น. ถึงที่พักจังหวัดสระแก้ว

วันที่สามของการเดินทาง

- 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.00 น. ออกเดินทาง
- 09.00 น. ถึงปราสาทสด๊กก๊อกธม ตั้งอยู่ตำบลโคกสูง อำเภอบึงสามพันเป็นโบราณสถาน
ที่ใหญ่และสำคัญของจังหวัดสระแก้ว สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานรูปเคารพ และใช้
ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาฮินดู ประกอบด้วยองค์ปราสาท 3 หลัง มีคูน้ำล้อม
รอบ 4 ด้าน กำแพงก่อด้วยหินศิลาแลง พร้อมรับฟังการบรรยายโดยประธมมัคคุเทศก์
ท้องถิ่นและยุวมัคคุเทศก์
- 11.00 น. เดินทางออกจากปราสาทสด๊กก๊อกธม
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.30 น. เดินทางกลับกรุงเทพฯ รับประทานอาหารว่าง เครื่องดื่มบนรถ
- 18.00 น. ถึงกรุงเทพฯ โดยสวัสดิภาพ

ท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน ตื่นตากับความอลังการของปราสาทหินในดินแดนไทย
และกัมพูชา “See Angkor Wat and die” มหัศจรรย์อลังการนครอมร รอยยิ้มแบบบายอน
54 ปราสาท 216 หน้า ยิ่งใหญ่แห่งอารยธรรม พระเจ้าวรมันที่ 7 บันทายศรี รัตนชาติ
แห่งศิลปะขอม ปราสาทตาพรหม สิ่งก่อสร้างด้วยมนุษย์ตบแต่งด้วยธรรมชาติ รากไม้ที่
ครอบคลุมสวยงามและร่มรื่น เขาพนมบาเค็ง ศูนย์กลางยโสธรปุระ จุดเริ่มต้นของ
อาณาจักรพระนครรัตนโกสินทร์ เสียมราชู 3 วัน 2 คืน

วันที่ 1 กรุงเทพฯ - ปราสาทหินพิมาย - พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย - ไทรงาม -
ปราสาทหินพนมรุ้ง - ปราสาทเมืองต่ำ - อรัญประเทศ

- 6.00 น. พร้อมกัน ณ จุดนัดหมาย โดยมีเจ้าหน้าที่ต้อนรับอำนวยความสะดวก
ออกจากกรุงเทพฯ -โคราช และแวะรับประทานอาหารเช้า
- 9.30 น. เดินทางโดยรถปรับอากาศไปถึง อ.พิมาย เที่ยวชมปราสาทหินพิมาย

ปราสาทหินที่มีการบูรณะจนมีความสวยงาม ตัวปราสาทหันหน้าไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงของอาณาจักรขอม พร้อมทั้งเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย

- 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวันที่ไทรงาม
12.30 น. เดินทางเข้าสู่ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์
14.00 น. เที่ยวชมปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทหินที่มีความโดดเด่น สวยงาม เพราะสร้างด้วยหินทรายสีชมพู และเดินทางเข้าสู่ อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ เที่ยวชมปราสาทเมืองต่ำ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทหินมีความโดดเด่นด้วยจารึกอังกูรธรรม
17.00 น. ออกจากเมืองต่ำเข้าสู่ อ.ธัญประเทศ จ.สระแก้ว แวะรับประทานอาหารค่ำ
22.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 2 ปราสาทสด๊กก๊อกธม - โรงเกลือ - เสียมเรียบ - พนมบาเค็ง

- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้า ออกเดินทางสู่ ต.โคกสูง จ.สระแก้ว
9.00 น. ถึง ต.โคกสูง เที่ยวชมปราสาทสด๊กก๊อกธม โบราณสถานที่ใหญ่ที่สุดของ จ.สระแก้ว
10.30 น. เดินทางสู่ชายแดนไทย-กัมพูชา อ.ธัญประเทศ จ.สระแก้ว ทำเอกสารการออกนอกประเทศไทยเพื่อเข้าประเทศกัมพูชา
12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ณ ภัตตาคาร
13.30 น. เดินทางเข้า จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา
16.00 น. เข้าพักโรงแรมที่พักมาตรฐานไปสักการะองค์เจ็กองค์จอมพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์และชมสวนสาธารณะจัดสไตล์ฝรั่งเศส
17.00 น. เดินทางสู่เขานพนมบาเค็ง สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 9 สมัยพระเจ้ายโศวรมันที่ 1 สร้างด้วยหินทราย เป็นศูนย์กลางเมืองยโสธรปุระ พนมบาเค็งเป็นเทวสถานจากพื้นราบถึงยอดเขาขึ้นไป 15 ชั้น บนสุดมีปราสาทประธานอยู่ตรงกลาง 5 ชั้น เป็นจุดชมทัศนียภาพพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม
19.00 น. รับประทานอาหารค่ำ

วันที่ 3 บ้านทายสรี - ตาพรหม - นครธม - นครวัด

- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้าที่โรงแรมที่พัก
8.00 น. เดินทางเข้าสู่บ้านทายสรี ชื่อเดิมว่า “ อิศวรปุระ ” ที่ปรากฏในศิลาจารึกสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ.1510 โดยคุรุย์ขณูวราหะเสนาบดีในรัชสมัยพระเจ้าราชนทรวรมันปราสาทแห่งนี้มีทับหลังที่สมบูรณ์ที่สุดสร้างขึ้นด้วยหินทรายสีชมพูเนื้อละเอียดสลักลวดลายที่สวยงาม “รัตนชาติสถาปัตยกรรมแห่งศิลปะขอมโบราณ” ปราสาทตาพรหม สร้างขึ้นใน ค.ศ.1186 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เพื่อถวายพระราชมารดา ชมความสวยงามของสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างซับซ้อนประดุกเขาวงกต ความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ต้นสรงขนาดยักษ์กับรากไม้มหึมาที่โอบรัดรอบปราสาทไว้อย่างน่าอัศจรรย์
12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ณ ภัตตาคาร

13.00 น. เดินทางสู่เมืองนคร เมืองขุโขธรปุระเป็นเมืองหลวงขอม พ.ศ.1450-1800 สร้างในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นเมืองใหญ่ เรียกรวมว่า นครธม ก่อนเข้าเมืองนครธม ชมคูเมือง กำแพงเมืองโคปุระหรือประตูทางเข้าซึ่งมีรูปหินแกะสลักรูปเทวดา อสูร ผีงละ 54 องค์ (ตน) รวม 2 ข้างเป็น 108 องค์(ตน) ซึ่งเขมรถือเป็นเลขมงคล “บายน” สร้างปี ค.ศ.1200 รัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยการนำหินมาวางซ้อนเป็นรูปหน้าคน เชื่อว่าเป็นพระพักต์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร มี 21 หน้า 54 ปรากฏ รอยยิ้มแบบบายน สื่อความหมายถึงพรหมวิหารสี่ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา นครวัด (Angkor Wat) สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 12 (พ.ศ.1650-1658) สมัย พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 สร้างถวายพระวิษณุโลก โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นเทวาลัยและสุสานเก็บพระศพทุกพระองค์ ใช้เวลาก่อสร้างยาวนานถึง 37 ปี ชมภาพแกะสลักการเดินทัพพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 รื้อองค์ระบวนทัพ และกองทัพสยามหรือเสียมกุก ภาพสลักกวนเกษียรสมุทรระหว่างตำนานยักษ์ และเทวดา การกำเนิดน้ำอมฤต และราหู ภาพจำหลักนางอัปสรมากกว่า 1,635 รูป นางอัปสรานุ่งสั้น อัปสราลิ้นสองแฉก และศิลปะอัปสรายตนนครวัด ฯลฯ

18.00 น. เดินทางกลับกรุงเทพฯ แวะรับประทานอาหารค่ำ

22.00 น. ถึงกรุงเทพฯ โดยสวัสดิภาพ

เส้นทางท่องเที่ยว กรุงเทพฯ - นครราชสีมา - บุรีรัมย์ (2 วัน 1 คืน)

วันแรกของการเดินทาง

07.00 น. ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ รับประทานอาหารเช้านคร

09.30 น. กราบนมัสการสมเด็จพระพุฒาจารย์โต ณ วัดหลวงพ่อดำ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

11.00 น. สักการะอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน

12.30 น. ออกเดินทาง

13.30 น. ถึง อำเภอพิมาย ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย และปราสาทหินพิมาย

16.00 น. ออกเดินทาง

17.00 น. เดินทางถึงที่พัก จังหวัดนครราชสีมา

18.30 น. รับประทานอาหารเย็น

วันที่สองของการเดินทาง

07.00 น. รับประทานอาหารเช้า

08.00 น. ออกเดินทางตามทางหลวงหมายเลข 224 สู่บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย

08.45 น. ถึงหมู่บ้านด่านเกวียนแวะชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านด่านเกวียน

10.00 น. ออกเดินทาง

10.20 น. ถึงโบราณสถานปราสาทหะโค อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

- 11.00 น. ออกเดินทางตามทางหลวงหมายเลข 24
 12.30 น. แวะรับประทานอาหาร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
 13.30 น. ออกเดินทางไปยังปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์
 15.00 น. ชมปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์
 16.00 น. ออกเดินทาง
 19.00 น. แวะรับประทานอาหารเย็นที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
 20.00 น. ออกเดินทางกลับสู่กรุงเทพฯ
 22.00 น. ถึงกรุงเทพฯ โดยสวัสดิภาพ

เส้นทางการท่องเที่ยว กรุงเทพฯ - นครราชสีมา - สุรินทร์ - บุรีรัมย์

- 07.00 น. ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ รับประทานอาหารเช้าบนรถ
 09.30 น. กราบนมัสการสมเด็จพระพุฒาจารย์โต ณ วัดหลวงพ้อโต อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
 11.00 น. ลักการะอนสาวรีย์ท่าน้าวสุนารี
 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน
 12.30 น. ออกเดินทาง
 13.30 น. ถึง อำเภอพิมาย ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย และปราสาทหินพิมาย
 16.00 น. ออกเดินทาง
 17.00 น. เดินทางถึงที่พัก จังหวัดนครราชสีมา
 18.30 น. รับประทานอาหารเย็น

วันที่สองของการเดินทาง

- 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า
 08.00 น. ออกเดินทาง โดยผ่าน อำเภอจักราช อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
 อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอกระสัง จังหวัดสุรินทร์
 11.30 น. ถึงจังหวัดสุรินทร์แวะรับประทานอาหารกลางวัน
 12.30 น. ออกเดินทางตามทางหลวงหมายเลข 226
 13.00 น. ถึงปราสาทศรีขรภูมิ อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
 13.45 น. ออกเดินทางกลับสู่ตัวเมืองจังหวัดสุรินทร์
 14.30 น. ถึงบ้านเขวาสินรินทร์ เลือกชมและซื้อเครื่องประดับเงินและผ้าไหมของที่ระลึก
 15.30 น. เดินทางถึงบ้านท่าสว่าง ชมผ้าไหมยกทอง ผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อ ของจังหวัดสุรินทร์
 16.00 น. ออกเดินทางกลับสู่ที่พัก อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น

วันที่สามของการเดินทาง

- 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า
 08.00 น. ออกเดินทาง ตามทางหลวงหมายเลข 214
 08.30 น. แวะชมปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท

- 09.00 น. ออกเดินทางตามทางหลวงหมายเลข 24
 10.00 น. ถึงปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
 11.30 น. ถึงปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
 12.30 น. ออกเดินทาง
 13.00 น. ถึง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ แวะรับประทานอาหารกลางวัน
 14.00 น. ออกเดินทาง
 16.30 น. ถึง อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี แวะซื้อผลิตภัณฑ์
 ฟาร์มโคนมไทย-เดนมาร์ก
 19.30 น. ถึงกรุงเทพฯโดยสวัสดิภาพ

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอมนั้น เป็นสิ่งที่รัฐบาลควรส่งเสริมอย่าง
 เร่งด่วนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอีสานใต้ และ
 เป็นการกระจายรายได้ด้านการท่องเที่ยวไปยังภาคอีสานใต้ และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับกัมพูชาตามเส้น
 ทางอารยธรรมขอมจะทำให้การท่องเที่ยวในอีสานใต้มีความยั่งยืนและพัฒนามากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ฐิตาภรณ์ เวียงวิเศษ. (2550). โครงการพัฒนาเส้นทางการจัดการท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรมขอมในเขต
 อีสานใต้ถึงปราสาทนครวัดประเทศกัมพูชา. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 ภูมิจิต เรืองเดช และคณะ. (2548). ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเส้นทางวัฒนธรรมขอมและ
 แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
 มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. (2550). รายงานวิจัยแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาเฉพาะกลุ่มพื้นที่
 แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอม(นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ สระแก้ว).
 นครราชสีมา : ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดนครราชสีมา.
 วันทนี นามสวัสดิ์ และคณะ. (2548). รายงานวิจัยการพัฒนาและส่งเสริมการเชื่อมโยง
 เครือข่ายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ตามเส้นทางสายอารยธรรมขอม จากอีสานตอนล่างสู่
 ราชอาณาจักรกัมพูชา. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.